

Економіка

УДК 331.5:338.2(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18079614>

**Відновлення трудових ресурсів України в післявоєнний період з
урахуванням міжнародного досвіду**

Володимир Петрович Далик

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту і
міжнародного підприємництва Інституту економіки і менеджменту,
Національний університет «Львівська політехніка»

<https://orcid.org/0000-0003-0004-2270>

Прийнято: 14.11.2025 | Опубліковано: 30.11.2025

Анотація. Стаття присвячена комплексному аналізу проблеми забезпечення трудових ресурсів у післявоєнний період як фундаментального чинника відновлення і трансформації української держави. В умовах демографічної кризи, спричиненої повномасштабною агресією російської федерації, питання відтворення людського капіталу набуває й стратегічного, ідеологічного та безпекового значення. Визначено, що механічне зростання чисельності населення не є достатнім критерієм сталого розвитку - ключовою є орієнтація на якісний, ідеологічно консолідований трудовий ресурс, здатний забезпечити довготривалу стабільність.

На основі аналізу досвіду Німеччини, Японії, Ізраїлю та Південної Кореї сформульовано основні інституційні механізми відновлення трудового потенціалу, серед яких пріоритетними є цільові репатріаційні програми, прогнозування демографічної структури, вкорінення трудової етики та патріотичної мотивації. Показано, що для України стратегічним напрямом є репатріація етнічних українців, включно з тими, хто перебуває на території

країни-агресора, за умови дотримання безпекових і світоглядних критеріїв. Окрему увагу приділено необхідності оновлення демографічної політики шляхом створення комплексних програм підтримки народжуваності, зокрема через субсидії, податкові пільги, розвиток інфраструктури батьківства та формування суспільного клімату, орієнтованого на відповідальне батьківство.

Визначено, що розвиток професійно-технічної освіти є принципово важливим для створення практично орієнтованого трудового потенціалу, який здатен оперативно включатися в процеси відбудови. Запропоновано розглядати трудову участь як форму громадянського служіння, що потребує патріотичного виховання та ідеологічної інтеграції особистості в національний проєкт.

На підставі узагальнення досвіду та сучасних викликів сформовано цілісну модель державної політики забезпечення трудових ресурсів, яка базується на п'яти блоках: репатріація, демографічне стимулювання, модернізація профосвіти, економічна мотивація та ідейна консолідація. Стверджується, що виключно через інтеграцію цих елементів можливо досягти розвитку української державності на засадах трудової гідності, національної солідарності та історичної відповідальності.

Ключові слова: демографічна політика, трудові ресурси, репатріація, післявоєнне відновлення, професійна освіта, національна ідентичність, державне планування, патріотичне виховання, економічна мотивація, інституційна стратегія.

Restoration of Ukraine's Labor Resources in the Post-War Period with Consideration of International Experience

Volodymyr Petrovych Dalyk

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management and
International Entrepreneurship,
Institute of Economics and Management,
Lviv Polytechnic National University
<https://orcid.org/0000-0003-0004-2270>

Abstract. The article is devoted to a comprehensive analysis of the problem of ensuring labor resources in the post-war period as a fundamental factor in the recovery and transformation of the Ukrainian state. Under conditions of a demographic crisis caused by the full-scale aggression of the Russian Federation, the issue of reproducing human capital acquires not only strategic but also ideological and security significance. It is determined that a mechanical increase in population size is not a sufficient criterion for sustainable development; the key priority is orientation toward a high-quality, ideologically consolidated labor resource capable of ensuring long-term stability.

Based on an analysis of the experience of Germany, Japan, Israel, and South Korea, the main institutional mechanisms for restoring labor potential are formulated, among which targeted repatriation programs, forecasting of demographic structure, and the cultivation of labor ethics and patriotic motivation are identified as priorities. It is shown that for Ukraine a strategic direction is the repatriation of ethnic Ukrainians, including those residing in the territory of the aggressor state, provided that security and worldview criteria are observed. Special attention is paid to the need to update demographic policy through the creation of comprehensive programs to support fertility, in particular through subsidies, tax incentives, the development of parenting infrastructure, and the formation of a social climate oriented toward responsible parenthood.

It is determined that the development of vocational and technical education is critically important for creating a practically oriented labor potential capable of rapidly integrating into reconstruction processes. It is proposed to consider labor participation as a form of civic service that requires patriotic education and ideological integration of the individual into the national project.

On the basis of generalizing international experience and contemporary challenges, a holistic model of state policy for ensuring labor resources is formed, based on five blocks: repatriation, demographic stimulation, modernization of vocational education, economic motivation, and ideological consolidation. It is argued that only through the integration of these elements is it possible to achieve the development of Ukrainian statehood on the principles of labor dignity, national solidarity, and historical responsibility..

Keywords: demographic policy, labour resources, repatriation, post-war recovery, vocational education, national identity, state planning, patriotic education, economic motivation, institutional strategy.

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України спричинила безпрецедентні виклики не лише у воєнно-політичній, але й у демографічній, економічній та соціальній площинах. На тлі значних втрат населення, руйнування інфраструктури та масової міграції постає проблема відновлення людського потенціалу як одного з ключових елементів післявоєнного національного відродження. У цьому контексті забезпечення трудових ресурсів набуває статусу стратегічного завдання державного управління, від якого залежить не лише темп економічного зростання, але й сама здатність країни утримувати територіальну цілісність, інституційну сталість та культурну суб'єктність.

Проблема репродукції трудового потенціалу в умовах демографічного спаду та зростаючої конкуренції на глобальному ринку праці потребує переосмислення класичних моделей державної політики. Зокрема,

актуалізується питання переваг репатріації етнічних українців як основи для демографічного зростання, а також ролі внутрішніх інструментів стимулювання народжуваності, розвитку системи професійної освіти, економічної мотивації та патріотичного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий інтерес до зазначеної тематики виявляється в працях вітчизняних дослідників, які аналізують наслідки війн для людського капіталу, особливості міграційної політики, механізми демографічного планування, соціального відтворення та трудової мобілізації. У сучасному науковому дискурсі проблематика відновлення трудових ресурсів України в післявоєнний період розглядалася комплексно з позицій ринку праці, публічного управління та макроекономічної стабільності. Так, В. Маринюк окреслив пріоритети розвитку ринку праці та підходи до його публічного регулювання в поствоєнний період, акцентувавши увагу на інституційних механізмах державної політики зайнятості [1]. У монографічному дослідженні О. В. Булатової, О. В. Захарової, О. І. Карпенка та Е. В. Федорова економічну безпеку країн проаналізовано крізь призму глобальних трансформацій, що створюють системні виклики та ризики для відтворення людського і трудового потенціалу [2]. А. С. Митрофанова дослідила трудові ресурси як ключовий фактор повоєнного відновлення економіки України в умовах постіндустріалізації, підкресливши роль структурних змін зайнятості та продуктивності праці [4; 16].

Значна увага у наукових працях приділялася міжнародному досвіду повоєнного відновлення. М. Корявець охарактеризував стратегічні підходи повоєнного економічного відновлення різних країн і можливості їх адаптації для України [5]. О. Вербова проаналізувала досвід Західної Німеччини щодо поєднання повоєнної відбудови з принципами сталого інноваційного розвитку, що має безпосереднє значення для формування трудового потенціалу [6]. Л. Кібальник, О. Кравченко та Д. Кушніренко дослідили міжнародні підходи до управління людськими ресурсами та їх адаптацію до умов воєнного і повоєнного

періоду в Україні [7], тоді як Г. О. Ковбатюк узагальнив досвід Республіки Корея як приклад успішної модернізації та відновлення людського капіталу [8].

Окремий блок досліджень присвячено міграційним і демографічним чинникам відновлення трудових ресурсів. М. Матвійчук і С. Сойка проаналізували вплив міграційних процесів на повоєнне відновлення України [9], а В. В. Шиманська, О. С. Бакуліна та Т. В. Момонт розглянули репатріацію людських ресурсів як важливий інструмент післявоєнної відбудови [10]. Б. В. Островська висвітлила проблематику незаконної депортації та репатріації дітей війни [11], тоді як О. Б. Жарікова, О. В. Пащенко та А. Л. Жарікова, а також М. Б. Чижевська і В. Ю. Лугова дослідили демографічні наслідки війни та можливі шляхи стабілізації демографічної ситуації в Україні [12; 13].

У контексті довгострокового відновлення трудового потенціалу значущими є праці, присвячені інноваційній моделі розвитку та освітнім детермінантам. І. Цимбалюк розкрив інноваційну модель розвитку як нову економічну парадигму повоєнного відновлення [14], тоді як Д. А. Антонюк, К. І. Антонюк та Л. М. Бухаріна обґрунтували роль кваліфікаційних центрів у відновленні кадрового потенціалу підприємств [15]. Н. О. Постригач визначила провідні детермінанти розвитку системи освіти України в післявоєнний період як основу формування майбутніх трудових ресурсів [17]. М. Штань доповнив наукову дискусію аналізом економічної політики стимулювання повоєнного відновлення, зокрема через інструменти державного впливу на зайнятість і інвестиції в людський капітал [18].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Незважаючи на значний масив наукових праць, присвячених проблематиці повоєнного відновлення економіки, ринку праці та людського капіталу, у вітчизняному й зарубіжному науковому дискурсі залишаються невирішеними окремі складові загальної проблеми забезпечення трудових ресурсів у післявоєнний період. Насамперед, у більшості досліджень питання відновлення трудових ресурсів розглядалося фрагментарно — через призму демографічних

вtrat, міграційних процесів, реформування системи зайнятості або розвитку освіти, без їх інтеграції в єдину цілісну модель державної політики.

Недостатньо опрацьованим залишається питання системного поєднання міжнародного досвіду повоєнної реконструкції з реаліями сучасної України, зокрема з урахуванням масштабних міграційних переміщень, трансформації структури зайнятості та зміни мотиваційної поведінки працездатного населення. У наукових працях обмежено висвітлено механізми адаптації іноземних моделей управління трудовими ресурсами до національного інституційного середовища та соціально-економічних умов, що суттєво відрізняються від історичних прикладів післявоєнного відновлення.

Окремою невирішеною проблемою залишається відсутність комплексного бачення репатріаційної політики як складової державної системи забезпечення трудових ресурсів. Наявні дослідження, як правило, зосереджувалися на гуманітарних або демографічних аспектах повернення населення, не пов'язуючи їх із потребами національного ринку праці, регіональними дисбалансами та довгостроковими цілями економічного розвитку.

Недостатньо розкрито також питання модернізації інституційної інфраструктури трудової участі в умовах післявоєнної трансформації. Зокрема, залишаються дискусійними підходи до перерозподілу функцій між державними органами, освітніми установами, роботодавцями та місцевими громадами у формуванні та відтворенні трудового потенціалу. Водночас бракує науково обґрунтованих моделей координації цих суб'єктів у межах єдиної державної політики.

Актуалізується потреба у формуванні концептуальної моделі державної політики забезпечення трудових ресурсів у післявоєнний період, яка б інтегрувала світовий досвід, сучасні демографічні тенденції та національні соціально-економічні потреби. Заповнення зазначених наукових прогалів і зумовлює логіку, спрямованість та наукову новизну цього дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є формування концептуальної моделі державної політики забезпечення трудових ресурсів у післявоєнний період на основі аналізу світового досвіду, сучасних демографічних тенденцій та національних потреб. У межах дослідження здійснено порівняльний аналіз прикладів післявоєнної реконструкції в інших державах, проаналізовано можливості репатріаційної політики, визначено актуальні соціально-економічні виклики, сформульовано пропозиції щодо модернізації інституційної інфраструктури трудової участі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах повномасштабної війни проти російської федерації, що призвела до катастрофічних людських, економічних і соціальних втрат, питання відновлення трудового потенціалу України стає ключовим чинником збереження державності. Післявоєнна реконструкція вимагає відбудови матеріальної інфраструктури і глибокої реанімації демографічного ядра нації, основою якого виступає саме трудовий ресурс - якісний, чисельний, ідеологічно згуртований.

Методологічна база дослідження ґрунтується на поєднанні кількох парадигм: класичної політичної економії (як інструменту стратегічного ресурсного планування), демографічного націоналізму (як ідеї цілеспрямованого відтворення нації через трудову участь) і соціоінженерного підходу до моделювання державної політики [1-2]. У фокусі - пошук відповіді на базове питання: *яким має бути оптимальний людський потенціал України, здатний забезпечити її економічну силу, національну безпеку та цивілізаційне відродження?*

Для цього варто проаналізувати досвід держав, які успішно відновили свою економіку після масштабних військових конфліктів. Особливу увагу зосередимо на Німеччині, Японії, Ізраїлі та Південній Кореї - країнах, що попри різні стартові умови, змогли реалізувати ефективну політику трудової мобілізації та демографічної стабілізації.

У Таблиці 1 подано порівняльні дані щодо чисельності населення п'яти країн - Західної Німеччини, Японії, Ізраїлю, Південної Кореї та України - за десятиліттями з 1950 по 2025 рік.

Таблиця 1

Динаміка чисельності населення (1950–2025)

(дані наведено в мільйонах осіб)

Рік	Німеччина (Західна)	Японія	Ізраїль	Південна Корея	Україна
1950	49,8	83,2	1,37	19,2	36,8
1960	56,2	93,4	2,15	25,0	42,6
1970	60,7	104,3	3,02	32,2	47,2
1980	61,1	117,1	3,92	38,1	50,0
1990	63,2	123,5	4,82	42,9	51,6
2000	82,2	126,8	6,29	47,3	49,6
2010	81,8	128,1	7,62	49,4	45,8
2020	83,2	126,5	9,22	51,8	43,9
2025	83,5	122,0	9,45	51,7	38,8

Узагальнено автором за [3]

Аналіз динаміки чисельності населення у вибраних країнах, що зазнали руйнівних воєн, демонструє відмінні демографічні траєкторії, зумовлені специфікою політики державного реагування, інституційної спадщини та соціокультурних передумов. Так, Західна Німеччина в післявоєнний період забезпечила стабільне зростання населення в межах 1950–1990 рр., що стало можливим завдяки чіткій інтеграційній політиці щодо переміщених осіб і системній економічній модернізації. Після об'єднання зі Східною Німеччиною у 1990 році спостерігалось подальше нарощення демографічного потенціалу до понад 82 мільйонів осіб.

У випадку Японії, попри інтенсивне зростання чисельності населення протягом другої половини ХХ століття, з початку 2010-х років фіксується чітка

тенденція до зменшення, що пов'язується з процесами старіння, низької народжуваності та трудової міграції. Натомість Ізраїль демонструє приклад успішного репатріаційного розвитку, у якому чисельність населення зросла майже у сім разів із 1950 по 2025 роки, цьому сприяла чітка етноцентрична демографічна політика, орієнтована на інтеграцію єврейських громад з усього світу.

Південна Корея забезпечила стрімке зростання населення у період з 1950 по 2020 роки, однак нині виходить на фазу плато, що актуалізує потребу в переосмисленні демографічної стратегії. Що стосується України, то після досягнення пікового показника в 1990 році, країна перебуває у стані стійкого депопуляційного тренду, що в поєднанні з війною посилює необхідність у радикальній трансформації підходів до формування людського капіталу.

Вивчення демографічних тенденцій створює підґрунтя для розуміння стратегічних практик, які сприяли формуванню трудового потенціалу в умовах повоєнної перебудови. Їх зміст і характер розкрито у наступній Таблиці 2.

Таблиця 2

Стратегії відновлення трудових ресурсів у країнах, що зазнали воєн

Країна	Основні виклики після війни	Ключові демографічно-трудова заходи	Результати через 10–20 років
Німеччина (Західна)	Руїна економіки, мільйони біженців, розділення держави	Програми повернення німців із Сходу, інтеграція переміщених осіб, розбудова профтехосвіти	Рекордне зростання ВВП, поява "економічного дива"
Японія	Ядерна катастрофа, урбаністичний колапс, деморалізація населення	Повна переорієнтація освіти на промисловість, мобілізація молоді, відмова від армії на користь економіки	Створення високотехнологічної індустрії
Ізраїль	Масовий наплив репатріантів, оточення ворогами, обмежені ресурси	Масова репатріація євреїв з усього світу, створення кібуців, мілітаризована трудова етика	Консолідація нації, стрімке зростання оборонної й аграрної промисловості
Південна Корея	Зруйнована інфраструктура, зовнішня залежність, низький рівень грамотності	Масова грамотизація, технічна освіта, державно-бізнес партнерство, збереження ієрархічної етики праці	Вихід до клубу індустріальних лідерів Азії

Узагальнено автором за [4-8]

Порівняльний аналіз вказує, що попри суттєві відмінності у геополітичних обставинах, всі розглянуті країни досягли економічного прориву через цілеспрямовану мобілізацію трудового ресурсу, підтриману демографічною та ідеологічною політикою. Ключовими елементами успіху були:

- прогнозування чисельності населення відповідно до цілей економічного розвитку;
- запровадження цільових репатріаційних програм з інтеграційними механізмами;
- залучення внутрішніх і зовнішніх резервів трудових кадрів - включно з молоддю, переселенцями, жінками;
- вкорінення ідеологічної єдності як основи для національної мобілізації та соціальної згуртованості.

У контексті України відштовхуємося від реалістичної потреби в населенні щонайменше 50–70 мільйонів осіб у середньостроковій перспективі (20–30 років), з тенденцією до подальшого зростання. Зазначена цифра базується не на демографічному оптимізмі, а на розрахунках необхідного рівня трудової участі, забезпечення територіальної цілісності, оборонного потенціалу, урбанізаційного навантаження та внутрішнього ринку. Водночас, важливо наголосити: не кожне зростання населення є корисним. Пріоритетом має бути етнічна репатріація - тобто цілеспрямоване повернення українців з діаспори, особливо з країн, де їхнє національне самовираження було утискуване або підмінене [9]. Йдеться зокрема й про тих, хто з ідеологічних або безпекових причин змушений покинути територію росії, і готовий стати частиною оновленого українського суспільства.

У сучасному світі поняття "міграція" зазвичай асоціюється з відтоком людського капіталу, особливо у країнах, що пережили кризу або війну. Водночас, для України після перемоги репатріація повинна стати не побічним явищем, а центральною державною політикою, що спрямована на якісне відновлення нації. Йдеться не лише про механічне зростання кількості населення, а про повернення тих, хто є органічною частиною українського

етносу та світоглядної традиції, хто здатен інтегруватися в нову ідеологічну основу держави - сильну, суверенну, націєцентричну. Потенціал української діаспори за кордоном, яка становить, за різними оцінками, від 10 до 20 мільйонів осіб, є значним, проте недооціненим. Частина з них вже тривалий час адаптована до інших культурних середовищ, однак зберігає мовну, релігійну та ментальну спорідненість із Батьківщиною. Особливу увагу необхідно зосередити на поверненні етнічних українців з території росії, які стали заручниками імперської політики асиміляції. Репатріація цієї групи має відбуватись за чітко сформульованими безпековими критеріями: з ідеологічною фільтрацією, перевіркою на лояльність до національної держави та участю у програмі інтеграції [10].

Водночас визначальним чинником ефективності політики репатріації має стати розвинена інфраструктура адаптації та інтеграції репатріантів, що передбачає не лише їх фізичне повернення, а й повноцінне включення в соціально-економічну систему держави. У цьому контексті доцільним є формування цільової державної програми репатріаційної інтеграції, яка включатиме комплекс заходів - надання житлових субсидій, організацію безкоштовних мовних курсів, правову підтримку, запровадження пільгових умов для започаткування підприємницької діяльності, а також пріоритетний доступ до системи освіти та охорони здоров'я.

Принципово важливо, щоб зазначені інструменти не сприймалися як елементи одноразової соціальної допомоги. Йдеться про двосторонню модель відповідальності, в основі якої - своєрідний суспільно-державний контракт: держава забезпечує базові умови для інтеграції, водночас репатріант, у свою чергу, приймає зобов'язання щодо активної трудової участі, сплати податків, дотримання законодавства та внеску у процес відбудови країни.

Важливим чинником у реалізації політики репатріації є формування наративу повернення - тобто ідеологічного образу України як держави, яка потребує своїх людей. Через культурну дипломатію, медіа, освітні проєкти має

бути створено образ Батьківщини як місця сили, гідності, боротьби та перспективи.

Втім, необхідно бути свідомими щодо викликів. Репатріація - це зміна структури соціуму. Держава повинна запобігти потенційним конфліктам між "старими" і "новими", формуючи єдиний ідеологічний простір. Без цього кількість не перейде в якість, а демографічна перевага залишиться на папері [11].

Отже, репатріація - це стратегічна відповідь на демографічну катастрофу, яка може стати або точкою зламу, або шансом на відродження. І те, чим вона стане - залежить від державної волі, ясності ідеологічної мети і здатності мислити на покоління вперед.

У будь-якій державі, що прагне довготривалого розвитку, питання народжуваності - не приватна справа сім'ї, а предмет стратегічної державної політики. Для України, яка внаслідок війни втратила сотні тисяч життів, мільйони переміщених осіб і зазнала істотного демографічного виснаження, інвестиції в народжуваність - це питання національного виживання.

Зважаючи на наявні державні програми підтримки сімей з дітьми в Україні, які включають одноразову допомогу при народженні дитини у розмірі 41 280 гривень, щомісячні виплати для багатодітних сімей, а також безоплатне медичне обслуговування та освітні послуги, існує потреба в оновленні демографічної політики, що враховуватиме сучасні соціально-економічні виклики. Зокрема, розмір допомоги при народженні дитини не переглядався з 2014 року, що з урахуванням інфляції та зростання прожиткового мінімуму зменшує її реальну цінність. Крім того, існує потреба у впровадженні нових механізмів підтримки, таких як пільгове кредитування для молодих батьків, податкові знижки та розширення доступу до якісних послуг догляду за дітьми. Такі заходи сприятимуть створенню сприятливого середовища для народження та виховання дітей, що є ключовим для забезпечення сталого демографічного розвитку країни [12].

Оновлена демографічна політика має бути спрямована на комплексну підтримку сімей з дітьми, що включає як фінансові стимули, так і створення умов для поєднання батьківства з професійною самореалізацією. Такі дії дозволять не лише підвищити рівень народжуваності, але й забезпечити формування майбутнього трудового потенціалу країни. Окремим компонентом такої політики має стати формування інфраструктури гідного батьківства. Ідеться не лише про дитсадки чи школи, а про середовище, у якому народження дитини не є економічним тягарем, а сприймається як соціально схвалювана норма. Держава повинна поставити собі за мету: кожна українська дитина - бажана, забезпечена і вихована в українському дусі. Молодь, як майбутній носій трудового потенціалу, має бути об'єктом пріоритетного інвестування. Важливо не лише створити умови для її матеріального розвитку, а й виховати в ній ідею історичної місії: продовжити справу покоління, що вистояло у війні. Через освітні програми, лідерські ініціативи, культурні проєкти молодь має не тільки засвоїти знання, а й перейняти відповідальність за долю нації [13; 14].

Отже, народжуваність - це наслідок глибокої політичної волі, яка визнає: кожен новий громадянин України - це цеглина в фундамент майбутньої сильної нації. І тільки таке розуміння здатне запуснути позитивну демографічну динаміку в післявоєнній державі.

Жодна демографічна стратегія не матиме сенсу, якщо не супроводжуватиметься цілеспрямованим формуванням професійних навичок, необхідних для практичної відбудови країни. У післявоєнний період Україна потребуватиме не абстрактного зростання населення, а високоякісного трудового потенціалу, здатного одразу інтегруватися в економіку - з лопатою, зварювальним апаратом, сівалкою або кульманом у руках.

Ключем до цього є реанімація системи професійно-технічної освіти, яка за радянських часів забезпечувала масову підготовку кадрів, але була фактично знищена в постіндустріальну добу. Україна мусить не просто відновити ПТУ - а створити нову генерацію регіональних центрів професійної підготовки,

прив'язаних до реальних потреб відбудови: металургія, будівництво, аграрний сектор, харчова й переробна промисловість. Кожна область повинна мати свою галузеву "опору", відповідно до природних ресурсів, індустріального спадку і логістичної доцільності. Такі центри мають функціонувати як інноваційні кампуси з сучасною технікою, дуальною освітою (поєднання навчання і практики), участю реального бізнесу та гарантованим працевлаштуванням [15; 16]. При цьому слід забезпечити соціальний престиж таких професій: не всі мають бути айтишниками чи аналітиками - країну відбудують муляри, трактористи, слюсарі та інженери. Саме на них лежатиме основне навантаження економічного ривка.

Паралельно необхідно здійснити інфраструктурне переозброєння регіонів: будівництво доріг, відновлення логістичних вузлів, індустріальних парків, аграрних кластерів. Усе це потребує робочих рук, і само по собі створює запит на кваліфіковану робочу силу, запускаючи позитивне замкнене коло: попит - освіта - зайнятість - податки - зростання.

Крім економічного значення, розвиток трудової інфраструктури виконує важливу інтеграційну функцію, особливо у контексті репатріаційної політики. Наявність ефективно організованих центрів професійної підготовки, перекваліфікації та працевлаштування дозволяє оперативно включати новоприбулих осіб у виробничі процеси, тим самим забезпечуючи їхню соціальну включеність. Крім того, інтеграція через працю формує світоглядну співпричетність до національного проєкту, посилюючи громадянську ідентичність та відчуття відповідальності за майбутнє держави.

Будь-який план з підготовки трудових ресурсів, що розрахований на десятиліття вперед, має враховувати як фізичну присутність людини у виробничому процесі, так і мотиваційну, світоглядну, ціннісну основу її праці. У випадку України, де нація проходить через випробування війною, патріотизм – це практичний ресурс, здатний забезпечити мобілізацію внутрішньої енергії суспільства на довгострокову розбудову.

Патріотичне виховання повинно розглядатися як невіддільний компонент трудового планування, оскільки саме воно визначає ступінь лояльності до держави, бажання залишатися в країні, долати труднощі, відбудовувати і захищати. Особливо це стосується молоді, яка буде головною рушійною силою економіки в найближчі десятиліття. Без вкоріненої ідентичності, без любові до рідної землі та поваги до власної історії - жодна освітня чи економічна програма не матиме довготривалого ефекту [17].

Формування національної свідомості має починатися з дитячого садка - через мову, символіку, музику, фольклор, героїчні приклади. У школах патріотизм має стати наскрізною темою в усіх дисциплінах: від літератури до географії, від фізики до економіки. У вищій школі - розвиток ідеї інтелектуального фронту, відповідальності перед нацією за свій фах, участь у національних проєктах.

Ключовим фактором є реабілітація культурної пам'яті: повернення українських історичних наративів, героїв, традицій, ритуалів, свят. Мистецтво, кіно, медіа, музика - усе це має бути мобілізоване на формування сильного, гордого і непохитного образу українця, який працює не заради зарплати, а заради майбутнього своєї землі. Патріотизм - це фундаментальна кадрова стратегія, що визначає не лише хто працює, але й навіщо, з якою відданістю та з якою готовністю жертвувати задля спільного блага. У післявоєнній Україні саме це буде головною відмінністю між механічною відбудовою і справжнім національним відродженням.

Жодна патріотична риторика, навіть найщиріша, не зможе втримати людей у країні без адекватної матеріальної мотивації. У цьому сенсі підвищення рівня заробітної плати та соціальних стандартів - це економічна необхідність для мобілізації трудового потенціалу.

Після війни Україна опиниться у ситуації конкуренції за робочу силу - не тільки з ЄС, а й із глобальним ринком праці. Щоб утримати громадян, повернути тих, хто виїхав, і привабити репатріантів, середній рівень зарплат має стати

стратегічним індикатором економічної політики. Необхідним є адресне підвищення оплати праці у ключових галузях відбудови - будівництво, логістика, аграрний сектор, промисловість, охорона здоров'я та освіта.

Окрім базової зарплати, доцільно запровадити розширений соціальний пакет, який включає: медичне страхування, компенсацію оренди житла, доступ до дитячих садків та пільгового транспорту. Особливо це актуально для внутрішньо переміщених осіб і репатріантів - держава має показати, що трудова участь у відновленні країни дає відчутну якість життя.

Економічне стимулювання має торкатися і роботодавців. Необхідно запровадити пільгове оподаткування для підприємств, що створюють нові робочі місця, особливо у депресивних регіонах або галузях стратегічного значення. Також важливо створити державно-приватні програми професійної інтеграції - коли бізнес отримує співфінансування за підготовку кадрів "під ключ" [18].

Для молоді варто передбачити стартові економічні стимули, які заохочують залишатися в країні: гранти на перше житло, безвідсоткові кредити на малий бізнес, премії за працю у селах чи віддалених громадах. Такі заходи є інвестиціями в людський капітал, які повертатимуться у вигляді податків, стабільності й зростання.

І, нарешті, важливо зберегти ідеологічний баланс: гроші - це не мета, а інструмент втілення національного проєкту. Завдання держави - зробити так, щоб праця в Україні була не лише обов'язком чи жертвністю, а й вигідною альтернативою еміграції. Тільки тоді трудова участь перетвориться з економічної формальності на усвідомлений вибір, що живить майбутнє.

У післявоєнній реальності Україна не може дозволити собі фрагментарної або реактивної трудової політики, а має вибудувати інтегровану модель, яка поєднує демографічну, освітню, економічну, культурну та безпекову складові в єдину стратегічну архітектуру. Йдеться про створення нової людини відбудови - мотивованої, фахової, національно свідомої. На Рис.1 зображено запропоновану

модель державної політики забезпечення трудових ресурсів у післявоєнний період.

Рис.1. Модель державної політики забезпечення трудових ресурсів у післявоєнний період

Розроблено автором

Перше ядро моделі є етнічно зорієнтована репатріація як джерело швидкого приросту населення за умов культурної сумісності й лояльності. Такий процес має бути сталим державним курсом із передбачуваними умовами, соціальними гарантіями та безпековими фільтрами.

Друге ядро - демографічна політика внутрішнього стимулювання: створення умов для високої народжуваності через систему субсидій, житлових програм, пільг для сімей, і, щонайважливіше, зміни суспільного клімату щодо батьківства.

Третій опорний блок - освітня реформа, орієнтована на практику. Держава має повернути статус ПТУ як головного кадрового ресурсу відбудови, прив'язати їх до галузевих потреб і забезпечити фінансово та організаційно.

Четвертий компонент - економічна мотивація трудової участі: від підвищення зарплат до соціальних пакетів і регіональних стимулів. При цьому фінансова політика має не замінити патріотизм, а підтримувати його - економіка служить нації, а не навпаки.

П'ятий і об'єднувальний рівень - ідейно-патріотичне ядро. Вся політика мусить спиратися на розуміння, що трудовий ресурс - це носій ідентичності. Саме тому вся система - від репатріації до зарплат - має бути пронизана ідеєю національного служіння.

У практичному вимірі модель повинна оформитися у вигляді державної програми з чіткими KPI, міжвідомчою координацією, постійним моніторингом, залученням громадянського суспільства та діаспори. Особливу увагу слід приділити регіональній диференціації: кожна область - свій трудовий профіль, своя спеціалізація, свої виклики.

Отже, державна політика забезпечення трудових ресурсів має стати загальнонаціональною справою, основою нової соціальної угоди між владою, громадянами і нацією як вищою цінністю. У цьому - шанс на перезаснування української державності, де кожен трудовий рух - це акт національного творення.

Висновки. У статті обґрунтовано необхідність системного підходу до формування трудового потенціалу України в умовах післявоєнного відновлення як стратегічного ресурсу державності. Застосування міждисциплінарної методології дозволило виявити, що відбудова – це фундаментальна трансформація національного проєкту, в якому людський капітал постає як носій ідеї, ідентичності та мотивації.

Ключовим напрямом демографічної політики в умовах сучасної кризи має стати етнічно орієнтована репатріація, що передбачає повернення українців з-за кордону, зокрема з країни-агресора, на засадах безпекової селекції та світоглядної сумісності. У поєднанні з оновленою політикою підтримки народжуваності, орієнтованою на створення сприятливого культурного та

інфраструктурного середовища для батьківства, це створює передумови для якісного приросту населення.

Відновлення системи професійної освіти та інфраструктури зайнятості має виконувати подвійну функцію - кадрову й інтеграційну. Через розвиток регіональних центрів підготовки кадрів, адаптованих до потреб відбудови, можливо забезпечити галузі необхідними спеціалістами і створити канали швидкої соціалізації для репатріантів і внутрішньо переміщених осіб.

Окрему увагу приділено ролі патріотичного виховання як стратегічного ресурсу у формуванні трудової відданості та національної лояльності. Умовою ефективною мобілізації людського капіталу виступає не лише матеріальна мотивація, але й включення особистості в ідеологічну рамку служіння державі.

Узагальнюючи зазначене, запропоновано інтегровану модель державної політики забезпечення трудових ресурсів, що складається з п'яти опорних блоків: репатріація, демографічна підтримка, освітньо-професійна модернізація, економічна мотивація та ідеологічна згуртованість. Лише за умови одночасної реалізації усіх компонентів можливе перетворення відбудови на повноцінне перезаснування української державності, де кожен працівник є співтворцем національної ідеї.

Список використаної літератури

1. Маринюк В. Пріоритети розвитку ринку праці та публічного управління ним у поствоєнний період. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2025. Вип. 2, № 1 (92). С. 288–292. URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/download/925/887

2. Булатова О. В., Захарова О. В., Карпенко О. І., Федоров Е. В. Економічна безпека країн в умовах сучасних глобальних трансформацій: виклики, загрози, ризики : монографія. 2024. URL: http://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7365/1/bul_zah_ekon_bez_mon_2024.pdf

3. Macrotrends LLC. Macrotrends: the long-term perspective on markets. URL: <https://www.macrotrends.net>
4. Митрофанова А. С. Трудові ресурси як фактор повоєнного відновлення економіки України в умовах постіндустріалізації. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 5. С. 19. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/bitstreams/e6d14e2f-2e45-4de8-b348-333adfaed09f/download>
5. Корявець М. Міжнародний досвід повоєнного економічного відновлення: пошук стратегічних підходів для України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2024. № 2 (38). С. 34–57. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/download/313991/304907>
6. Вербова О. Повоєнна відбудова економіки України на засадах сталого інноваційного розвитку: досвід Західної Німеччини. 2023. 129 с. URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetiana-Karmadonova-2/publication/374153375_Reconstruction-for-development/links/659d3fb66f6e450f19daa794/Reconstruction-for-development.pdf
7. Кібальник Л., Кравченко О., Кушніренко Д. Міжнародні підходи до управління людськими ресурсами: адаптація для України у воєнний та повоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2024. № 66. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/4539/4482>
8. Ковбатьок Г. О. Республіка Корея: особливості розвитку та досвід для України. *Economic Synergy*. 2023. № 3. С. 85–97. URL: <https://www.es.istu.edu.ua/EconomicSynergy/article/view/120>
9. Матвійчук М., Сойка С. Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України. *Lviv School of Economics Journal*. 2023. URL: http://www.lsej.org.ua/12_2023/125.pdf
10. Шиманська В. В., Бакуліна О. С., Момонт Т. В. Репатріація людських ресурсів для післявоєнної відбудови України. 2024. URL: https://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/45_2024/4.pdf

11. Островська Б. В. Діти війни: незаконна депортація, насильницьке переміщення та репатріація. *Нове українське право*. 2023. № 2. С. 60–72. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/download/456/408>
12. Жарікова О. Б., Пащенко О. В., Жарікова А. Л. Економічні проблеми демографічної ситуації через війну в Україні. 2023. 51 с. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/18748/1/K_Gubar.pdf
13. Чижевська М. Б., Лугова В. Ю. Проблеми та пропозиції щодо покращення демографічної ситуації в Україні. 2024. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/16455/1/3.pdf>
14. Цимбалюк І. Інноваційна модель розвитку як нова економічна парадигма повоєнного відновлення України. *Ukraine Innovate: сучасні моделі для відновлення*. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. С. 87–91. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23080/1/87-91.pdf>
15. Антонюк Д. А., Антонюк К. І., Бухаріна Л. М. Розвиток кваліфікаційних центрів в Україні для повоєнного відновлення кадрового потенціалу підприємств. *Economy of Ukraine*. 2024. Т. 67, № 3. URL: https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Agcd%3A15%3A6633727/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3Ascholar&id=ebsco%3Agcd%3A182913030&crl=c&link_origin=scholar.google.com.ua
16. Митрофанова А. С. Трудові ресурси як фактор повоєнного відновлення економіки України в умовах постіндустріалізації. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 5. С. 19. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/bitstreams/e6d14e2f-2e45-4de8-b348-333adfaed09f/download>
17. Постригач Н. О. Провідні детермінанти розвитку системи освіти України в післявоєнний період. 170 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730934/1/Збірник%20тез_Том%20II.pdf

18. Штань М. Економічна політика стимулювання повоєнного відновлення. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3005/2927>